

Baltijas Semkopis.

Maksā:

Par gadu 2 r., par 1/2 gadu 1 r. 10 t., par 3 mēn. 60 t.; ar pēctiņšānu: a) par pasta: 2 r. 60 t., 1 r. 40 t., 90 t.; b) Jelgavā: par gadu 2 r. 30 t.

Sludinājumi

maksā 5 kap. š. par rindinu.

Atstāvēšana:

Jelgavā: „Balt. Semkop.” redakcijā, Ratoņu eelā № 2 (seštā); Rīgā: Leelā Kaleju-eelā № 4, pē Kapeina t. un Lušawa un Buscha t. t. grahmatu-bodēs; Zītur: Pēe mahzītājeem, skolotājeem, pag. mežājeem, strih-merēem 2c. un wifās grahmatu-bodēs.

2. gada-gahjums.

№ 50.

Jelgavā, pēektdeēnā, 17. dezemberī.

1876.

Rahditajs. Laukfaimneeziba: Masgruntneeki, sehjeet un dehsteet kokus. — Pahrsfats par kurs. bishufopsch. beedr. darisch. — Wispahriga data: Politika un Latweeschu laikraksti. — Daschadas sinas: No eekschjemehm: Latw. teatris Jelgawā. Jelgawas teatra namā. Latweeschu awischu. Kā Kandawas un Sabiles apgabalds. — No ahrjemehm: Politikas pahrsfats. Greeskijas walde. Franzijsas republika. Wisjaunatahs sinas. — Atbilbes. — Sludinājumi.

Laukfaimneeziba.

Masgruntneeki, sehjeet un dehsteet kokus!

G. D. Leppewitsch'a. (Stat. № 49. Beigums.)

1. Tahda smilts-seme, kas lauka-angu kopščānu atstahj faunā.

Kad sawas juhrmalas smilšču-kahpas, kur jauna mescha eekopščāna peeprasa deesgan raibu un pazeetigu darboschānos, pametam gluschi pee malas, tad wehl atleekahs muhsu plaschee fileeni un zitas scheem lihdsigas weetas, kas schini schkirā peederigi buhtu uskopjami schahdā wihje:

Diwi pehdu platas, taisni nosihmetas strihpas jeb fleijas wislabaki rudent janem uopost, it lesni usart waj usrakt un it kā dahrsa semi smalki isstrahdat, tā ka sehllu tahm drošči war ustizet; starp katras tā iskoftas strihpas japamet seme ne-aistifta, tahda buhdama, 3 pehdu platumā. Agrā pawasara sehjahs-strihpahmi pa widu ja-ewell ar kahdu kaschekli zollu dsikas renites jeb reewas, kurās labi tihras preešču sehllas eekafamas, tā ka us puhraweetas isnahk 3—4 mahrz.; tad ar roku, waj ar smalku grahbekli sehllahm 3/4—1 zollu beesa kahrtina smalku semu usrauschama wiršū, kas labi lihdseni un zēti peedausamas un beidsot ar skujahm waj zitu ko drusku apschedamas, lai seme ne-iskalt, kamehr sehllas dabujuschas usnahkt. Uri tanī pašchā semē daschahret labi isdewuschs dehstischāna ar gadu wezahm preeditehm, kam bijuschas pareisi attihstijuschahs un labi garas faknes. Darbi us to nau gruhti isdarami un pastahw:

1) eeksch ismekleschānas tahdu stahdinu, kam prahwas faknites, t. i. jo weeglaka smilts-seme jo garatahm wajaga buht faknehm (10—12 zollu), tikpat ari schahniški pareisi attihstitahm,

2) eeksch ta, ka dehstot stahdinu-faknes nau dabujuschas apkalst, no ka tahs lehti war pasargat, kad stahdinus tura paslapjās kuhnās eetihtus,

3) eeksch ta, ka dehstot faknes stahdamā zaurumā nedabu kahdā wihje falozitees, bet alasch taisnas paleek un ar sawu spizi ne-atspeeschahs us zauruma dibena; tadeht, pirms stahdu eeleek, derehs wina faknes-galu apmehrzet beesā mahlu-uhdeni un tad pawasat drusku pa smiltihm, zaur ko faknes taisnaki steepsees un paliks jo twirtas,

4) eeksch ta, ka stahdinšč top zaurumā eelifts lihds pirmajahm apaschas skujahm, pat wehl drusku dsifaki un

5) eeksch ta, ka stahdam wisapfahrt zaurumu ispilda, nepamet dobumus, semi pareisi peespaida un drusku ar kalniņu atstahj. Kur zeetas jemes labad dehstamo zaurumu, rokot ar sehkipeli waj durot ar asu meetu, newar weegli eetaisit, tur eepreešč zaur isstrahdashānu apgahdā par mihkstaku semi. Usraktā waj uskapatā seme stahda weeta tuhliit atkal ar kahju japeemin, ka nedabu iskalst. Stahdeem jastahw triju pehdu attahtumā, schahdā wihje

2. Mukleeni, kurus newar eetaisit par pshawahm.

Sem wahrda „mukleeni“ schē nesaprotam gruhti, t. i. ar leelu puhliņu uskopjamos purwus un kuhnekus; bet tahdas weetas, kurās zaur grahweem newar dabut sausas. Preešč to apstahdashānas sehwischi derehs melnee un baltee elschni, behrsi un mahlainā semē ari ofchi. Kur seme pa leesu un flapju, kozini jadehstā wirs semeš. Us to ta weeta, kur kozinam jastahw, papreešč usrauschajama; tad stahds tai usstatams stahwus wiršū, faknes wispahri apberamas ar smalkahm semehm, kurmu-zehlumu modē, un beidsot schahds kalnišč apschedams ar welenahm, jahles-pufi leekot us apaschū.

Elschni aug jo droščaki, kad stahdot stahdinam nogreesch jeb apstrupinā wina galotni un schāna-sarus; behrsi un ofchi turpreti to labprahst nepazeesch. Stahdashānai wislabaki nem 2—6 gadu wezus kozinūs.

3. Grahwu-malas un upu-krasti.

Wifas tahdas weetas ihpaschi derigas preešč wihtokeem un kahrtkeem, kas tā sinam, aug ari bes faknes stahditi, t. i. kad wina schānu-sarus waj atwasas, ko ar weenu wahrdu derehs nofaukt par „durtekeem“ (Stecklinge), kad schos apstrupinā un paslihi eebihda jeb labaki eestahda semē. Upu-krastus geldehs apstahdit ihpaschi ar tahdeem kahrtkeem, kuru rihkstes smalko kurmu pineji pilsehtās koti mekle un labi aismaksā, proti: kurmu-kahrtkus, Salis viminalis, jo projam dseltenos kahrtkus, Salis vitellina un upes-kahrtkus, Salis helix.

Rebuhš par launu tē wehl peeminet, ka ari daschu zitu koku durteeki, riktigā laikā peenahlami labi isstahditi, eefaknojahs un preezigi aug, ihpaschi tee no gobas, wihlfnes, akazijas, elschna, lagsdas un pat no preedes.

4. Zifikuščas jeb wezas upu-weetas.

Schihš wiswairak akmini un olu labad nekoptahs weetas derehs apstahdit ar pehpelehm, un proti tahdā pašchā wihje, kā wihstofus, ar wina durtekeem. Pehpeles ahtri aug, no muhjinās 20—30 gadu laikā koks buhs pa-audsis wihra resnumā.

5. Stahwu kalnu malas.

Daudsfahrt tahm ir it augliga seme, bet pa daudš straujas buhdamas labibas kopščānai nederigas; tadeht wislabaki apstahdamas ar osoleem, kawahm, gobahm, apschēm u. z.

Ka apsehtās waj apbehtitās weetas lopus nedrihkt ganit, ta ir saprotama leeta, pah̄r ko wairak nau ko fazit.

Beidsot zeen. lafitajeem pafneedsam ih̄su pamahzifchanu, k̄a eeguhtamas teefcham labas, dihgstochas preefchu-sehklas. Preebehm ir trijadi zeekurfchi, proti wehl ne-eenahfufchees, pafchōs faru galōs, kas tifai eenahfahs nahlamā gada; eenahfufchees, no isfkatas bruhnpeleki, pilnā leelumā farajahs sem pehdeja gada atwasahm un wezee zeekurfchi no pagahjufchā gada, melni no krahsas buhdami, atronahs faru apakfchgala. Tadehkt sehllai derigee zeekurfchi ir tee, kas dabunami faru widū un wislabaki pluhzami marta mehnefi.

Sawahftee zeekurfchi kaltejami tahdā siltumā, kas uf ilgaku laitu nefneeds pahri par 30—35 grahdeem, p. p. riā uf ahrdeem, pirti uf lahwas, waj ari istabā uf plaukta, starp greefteem un krahsnes wirfus, waj paschā krahsni, tur maije zepta un paklaban isneenta, kamehr siltums zeekurfcheem swihnus atlobijis walam; tad sehklas isfukamas.

Lai isfkultahs sehklas atfwabintahs no faweem spahrneem, kas tahs eeflehgufchi wisapfahrt, bes ka tomehr tahm buhtu pee-augufchi, tad sehklas beramas stiprā maifā un dawsamas ar prahwu rungu, kamehr spahrni tahm atfisti. Spahrnus no sehklahm atkal atfchir, tad kahdā muldā tahs nem lezinat, tā k̄a sehnelas mehdi atfchirt no putraimeem. Beidsot sehklas jalaisch zaur feeteem no daschada smalkuma.

Zeizamas sehklas ir tahdas, kam kofcha melnpeleka, raiba drufku fpihdofcha fchaumala, kas stipri ofch un kuru kodols isfkatahs balki peleks, faturedams papilnam eljes.

Buhr̄s preefchu-zeekurfchu strihkt fwer 70 mahrz., ar kaudfi 84 mahrz. un ishdod lihds 1 1/2 mahrz. tihru sehflu.

Bahrifats

par Kurfemes bīfchu kopfchanas beedribas darifchanahm 1875. un 1876 gadā.

Behz tahm sinahm, kas fhij beedribai uf zeen. gubernatora k. pawehli no wifahm Kurfemes pagastu waldehm un muifchu= un widmupolizejahm ir eefhtitas, bija — k̄a is̄ pehznahkofchā pahrfkata B. redsams — wifā Kurfemē: 2614 bitineeku ar 11,257 wezeem un 1693 jauneem, kopā ar 12,950 bīfchu stropeem, no kureem eenehma

a) medus 3462 podus 14,5 mahrz.	} naudā aprehkt. par speetu 10 r.=1 m. medus 25 k. un 1 mahrz. wasku 50 k., kopā 47,352 rub. 82 kap.
b) waska 425 " 14,25 " "	

Tahlat pehz minetā pahrfkata redsams, ka pee wairak mihlestibas uf bīfchu kopfchanu un pee jo leetterigakas eetaifēs Kurfemē bes leeleem upureem waretu buht 280,030 stropu, kas winu ihpafchneekeem atmestu 1 milj. 38 tuhtst. 337 rubl.

Ōhee flaiti peerahda wairak ne k̄a plafchi raksti, zit swariga pee mums ir bīfchu kopfchana un kahdu augligu lauku ir usnehmufeh̄s apftrahdat „Kurfemes bīfchu-kopfchanas beedriba“ lihds ar farwu I. nodaku. Rewar fazit, ka winas darbofchanas pa teem 8. gadeem, kamehr wina pastahw, buhtu bes labeem augteem palifufchas, un tadehkt ihpafchi winas dibinatajam un pirmam presidentam, grafam Maczinski peenahfahs leela pateiziba, ko beedriba farwā un wifu Kurfemes bitineeku wahrda feh̄e isfata. Wet beidsamā laikā preefch beedribas ih̄stā mehrka zefchanas ir koti mas darits, un gandrihf til wihze-presidenta K. Grünhof'a nopelus ween ir, ka beedri un ziti bitineeki tafichu jel zaur beedribas organu, „Baltijas Semkopi,“ kahdas mahzibas un isfkaidrofchanas par bīfchu kopfchanu dabujufchi; beedribā paschā, deemschehl, wiswairak bija janobarbojahs — ar strihdu isfchirfchanu! No 27. Septembara 1875 fh̄is nelabais gars welahs k̄a farfams pawedeens zaur wifahm beedribas fapulzehm, kuras til retu kahdu reifi wareja meerigi un kahrtigi par bīfchu kopfchanu farunatees. Leekah̄, ka no ta brihscha, kur wispirms P.

Munana k. un tad zitreisejee beedribas lozekki A. Gain un F. v. Grudzinski k. k., tā k̄a ari wehl 3 ziti, kaut jo wini pee tagadeja presidenta wehleschanas 27. septembari 1875 bija dalibu nehmuifchi, wehlat pret fcho wehleschanu atkal pretojahs, — un no ta laika, kur P. Munana k., jaun-ezejtai preefchneezi bai un wifai beedribai aif-muguras, no amata atfahjufcham wezām presidentam flepen bija rakstu eefneedsis, kura fhim bija padoms dots, lai wezais presidentis A. Gain k., kopā ar v. Grudzinski un Fof k. k., fapuzot general-fapulzi un lai fhij leekt isfpreest: „wai jaun-eewehletais presidentis G. Mather's nebuhtu no beedribas pawifam isflehdams, tadehkt ka tas esot ar waru uf presidenta krehflu nofehdees“) un waj tagadejs wihze-presidentis K. Grünhof's nebuhtu no fchi amata atzekams?, — leekahs, ka no fchi brihscha labais gars is̄ beedribas ir sudis! Un fhahdi preefchlifumis no P. Munana k., kas ar wina pascha rofu rakfitti un wehlat no Kurfemes Gubernas pahrwaldes nodoti beedribas glabafchanā, — fhahdas flepenas muifnafchanas finams nepalika bes nodomateem angteem, tā ka teefcham war fazit: Tahs ir ne ween beedribas darifchanas un noluhfus aifkawejuh̄sas, bet ari pee winas dh̄iwibas graufufchas, winas godam un labai flawai fhahdejufchas, tā ka pat „Baltijas-Wehstnefis“ klaji beedribai pahrmeta, ka no tahs teekt kaunas leetas runatas. Beedriba jau pehrn bija nodomajufe farus statutus tahdā wih̄je pahrtaitit, ka ta ari buhtu semkopiab beedriba, — zaur mineteem klajeem un flepeneem preefchlifumeem tas tika aiskawets, jo to dehkt beedribas darifchanas no dezembra 1875 lihds 18. junijam 1876 t. i. wairak ne k̄a pufs gadu, pa dafai tifa pa negeldigahm isfazitas, pa dafai pawifam flehgtas! — Ar fcheem peefihmejumeem laifam peetiks, beedribu attafifnot, tahs „kaunas runas“ apklufet un general-fapulzei to waijadfigo isfkaidrofchanu dot; tadehkt fcho nepatifhamu nodaku warefim atfah̄t un pahreet uf jo patifhamu.

A. Beedribas lozekki 1876 gadā.

I. galwas beedribā: 32 fainneeki, to starpā: 4 pagasta-wezakee, 1 pag. teefas preefchfehdetajs, 2 pag. preefchneeki un 1 aprinka teefas peefehdetajs; tahlat: 11 kungu, kas daschadōs amatōs stahw, 2 laifkraktu redaktori, 4 adwokati, 5 skolotaji, 1 mahzitajs, 2 grahfi, 3 ziti muifchneeki, 6 krona muifchu rentneeki, 2 weefnizu fainneeki, 2 melderi, 2 dahrsneeki un 2 teefas-ftrihweri, pawifam 74.

II. galwas beedribas I nodafai ir kahdi 30 lozekki.

B. Naudas cenemfchana un ishdofchana.

Cenemti: a) naudas papihrōs (fenal) 175 rubl. — kap.
b) flaidrā naudā 58 " 50 "

kopā 233 rubl. 50 kap.

Ihdoti: par fludinajumeem 46 rubl. 69 kap.
par beedribas grahmatahm 8 " 80 "
par ruhmes ihri 10 " 65 " 49 "

Paleek 168 rubl. 1 kap.

Peefihm. 1) Ihdofchanas par fludinajumeem ir tadehkt til leelas, ka zaur augfcham isfkaidrotahm jaukshanaahm til no wezas k̄a ari no jaunās preefchneeziabas uf beedribas rehfinumu tifa fludinats; fh̄hdifbu pret wezo preefchneezi bu nezehla, lai reif buhtu meers.

2) Beedribas pirmā nodaka farus rehfinumus nau uf dewufe.

C. Beedribas darifchanas.

No 18. junija 1876, kur tagadeja beedribas preefchneezi ba uf Gubernas-pahrwaldes pawehli zaur atjaunotu general-fapulzes fpreedumu tifa nodibinata, lihds fh̄hodeen, ir galwas beedribā bijufchas:

*) G. Mather's ir pa trim lahgeem, 27. septembari un 1. dezembari 1875 un 18. junija 1876 no general-fapulzes, tatra reif ar leelu balfu wairatumu, fh̄ini amata kahrtigi eejetts.

